

éene tot de
men. En:

apje en met

a 1944 zegt
En Poste-

bos—Nauta
ren, dat 700
veeleer elke
n" zijn, be-

lavinek aan,
— te ver-
pen zijn, en
m, dat elke
um, zich be-

sch gelaat,
enkende for-
nders op, en
confereeren
En Soekarno
zefd, en wie
reld volgens

er Ridderbos
overkoepelen

jsheid dood-
arop in 1944
van de H.H.
wijt te raken

ken zichzelf
dad bewezen

e uitspraken
toch al met
an 1944 op

llen vragen:
eens op uw
t ze u voor-

jaagt als de
ntische broed-
id te zeggen
rmen, en die
teekent als
Gij, die van-

apitulatie-bij-
morgen, om
Soekarno te
nensch haast

m óók onder
ar niet meer
rten voor 'n
itaatjes. Dat
bij, dat men
tjes om de

Dat was in
tius maar in
de buurt. En
e, en zeiden:
en den Joden
Soekarnisten
ar één inter-
k aangaande
K. S.

n kwestie

kerkelijke goe-
aatste weken
e kerken ons
n andere dan
k aan detail-
essendam een
latie weet ik
astie nog was,
ja, dan is een
et een bewijs,
Indien er één
leieel vastge-
ook naar de
andsgebieden,
wel die van
wettelijke en
zoo duidelijk

kant van het
sch naar aan-
bebat begeven
ter zake van
e weet te ver-
wing had ge-
m hierop neer,
betoogen kon-
en geldt juri-
leener de pijn-
als een synode
verklaar-
ederen metec

kwijt was, indien n.l. de advocaten der synodocrati-
sche partij gelijk zouden hebben. Dr Matter probeert
nu mr Vonkenberg te weerleggen. Hij is m.i. al druk
doende, zich vast te werken.

We hebben dan ook geen enkele behoefte, op zijn
polemie met mr Vonkenberg in te gaan: ons blad gaf
materiaal genoeg.

Maar op één punt komen we terug.
Dr Matter stelt voor de zooveelste maal: de „kwe-
stie-Schilder" was een zaak-van-orde.

Nu zijn er legio kwesties.
Wil hij eens zeggen, wat de zaak van „cand. Schil-
der" was?

Giessendam heeft destijds, toen er nog geen dr Matter
was, zich voor die kandidaten-kwestie geïnteresseerd.
Misschien doet hij het ook nog. Heeft Noordeloos een
wanordelijken broeder 't beroep weer opgezegd?

Overigens is 't natuurlijk dwaasheid, wat hij zegt.
Tenzij men uit Gods Woord bewijzen kan, dat de
orde in Gods huis verlegt, dat ge ALTIJD belooft
althans drie jaren niets te leeren wat niet heelemaal
in overeenstemming is met hetgeen (ontverschillig wat
het zijn mag) eenmaal door een synode is vastgesteld.
Dit gevoelen strijdt wel met artikel 7 Belijdenis. Maar
dr Matter vindt dat misschien óók al een wanordelijk
artikel.

Overigens bewijst hij met zijn uitvluchtje pre-
cies de rechtvaardigheid van mr
Vonkenberg's waarschuwing.

Nu ik toch dr Matter noem: indertijd schreef hij
iets over mijn niet komen ter synode, dat geen niet-
kunnen, doch een niet-willen zou geweest zijn. De in-
kleding van zijn bewering scheen anderen en mij erop
te wijzen, dat hij bedoelde: vergaderingen waarvan ik
gezegd had ze niet te kunnen bijwonen. Het blijkt
nu, dat dr Matter verklaart, het oog te hebben gehad
op die vergaderingen, waarvan ik zeide, WEL te wil-
len komen als haar handelingen publiek zouden
zijn (volgens hetgeen beloofd was); in 't andere geval
zou ik naar mijn recht den heer Hepp en consorten
de volledige kans bieden, hun gang te gaan. Hiermee
is die aangelegenheid als thema van verder gesprek
afgedaan. Toelichting daarop gaf ik publiek; dr
Matter weerlegt daarvan niets. Hij evenmin als an-
deren.

Overigens zij dr Matter aanbevelen de leetuur van
ons blad over de heeren op Java. Hij moet dan
daarna zijn Giessendammers maar
eens vertellen hoe ze in zijn kerk
omspringen met het begrip „kwe-
stie-van-orde".

K. S.

avondmaalswijn.

De Sectie Avondmaalswijn van de Ondervakgroep
Groothandel in Wijn deelt mede, dat ter voorziening
in de behoefte aan Avondmaalswijn voor het eerste
halfjaar 1948 eenige partijen zoete wijn werden
aangekocht en onder den wijnhandel hier te lande
verdeeld.

Deze wijnen hebben volledig het karakter van zui-
vere, natuurlijke, uit druiven bereide wijnen en vol-
doen daarmee aan alle eischen die aan wijn voor het
Heilig Avondmaal gesteld moeten worden.

De Kerken behooren zich tot hun gewone leveran-
cier te wenden, waarbij het verplicht is een schrift-
elijke verklaring af te geven, dat de bestelde wijn uit-
sluitend voor het Heilig Avondmaal gebruikt zal wor-
den.

De officieel vastgestelde prijs bedraagt f 3.98 per
flesch, buiten glas en emballage.

OPVOEDING EN ONDERWIS

de christelijke school in dezen tijd, IV.

In ons tweede artikel stelden we de vraag, of ter
conferentie in Birkhoven o.a. door den Voorzitter,
prof. dr K. Dijk, en den inleider van het onderwerp
„School en Kerk", ds A. D. Meeter, de vraag was be-
zien, wat in conclusie 5 onder Kerk werd verstaan.
Vriendenhand bezorgde ons enkele nummers van het
„Correspondentieblad", orgaan van de Ver. van Chr.
Onderwijzers enz., waarin verslagen van de te Birk-
hoven gehouden referaten zijn opgenomen.

In het verslag over „School en Kerk" vinden we
inderdaad een antwoord op onze vraag, maar de vra-
gen onzerzijds worden er slechts door vermenigvul-
digd.

We citeren enkele zinnen:

„De Kerk dringe bij de ouders aan op goed Chris-
telijk onderwijs. Onder Kerk verstaan we dan niet
een bepaalde kerk, maar de Protestantisch-belijden-
de Kerk in haar algemeenheid.

Onder de Protestantisch Chr. Kerken zal geen
enkele zich met het audium (misschien bedoelt
men odium? H. M.) „alleenzaligmakend" willen
toelen.

Wanneer wij vanuit de school spreken over de
verhouding „School en Kerk" wordt het bijbelsch
onderwijs gezien vanuit het algemeen priesterschap
der geloovigen, waarin de onderwijzers de plaats

innemen van de ouders en niet staan in een amb-
telijk kerkelijke bediening, daar het met zich zou
brengen een mee betrokken worden in den strijd
en twisten van Kerk en Kerken, hetgeen funest
voor de opvoeding der kinderen moet genoemd. Dit
keert zich bewust tegen den Herv. Raad voor Kerk
en School.....".

Zooals wij reeds vermoedden, neemt men hier stel-
ling tegen den z.g.n. Nieuwen Koers in de Ned. Herv.
Kerk. Maar, als men daartegenover poneert, dat de
onderwijzers de plaats innemen van de ouders, meent
men dan de kinderen te vrijwaren voor den „strijd
der Kerken"?

Hebben de ouders niet van Godwege de roeping
om de kinderen te wijzen op de gehoorzaamheid aan
de geboden des Heeren, en dus ook aan Zijn eisch in
het vierde gebod? Zullen de ouders, als zij in onder-
worpenheid aan dit gebod Gods en des Zondags daar
vergaderen waar zij Gods Woord hooren en de Sacra-
menten kunnen gebruiken, en elken dag den Heere door
Zijn Geest in zich laten werken, dan hun kinderen
niet spreken van dien wonderen rijkdom, dat zij be-
hooren tot die kerk, waar Christus alleen wordt ge-
diend en Hij Zijn schatten van genade uitdeelt in de
ware gemeenschap der Christgelovigen, door Zijn
Woord dat zuiver wordt verkondigd, en door Zijn
Geest, Die altijd aan dat Woord Zich bindt?

Ouders, U voelt het: alles concentreert zich ten-
slotte op deze vraag, of Uw lid zijn van die bepaalde
kerk een bewuste daad des geloofs is, of niet. We
mogen er toch niet aan twijfelen, dat — om bij den
jongsten kerkstrijd te blijven — zoowel Uw daad van
vrijmaking, als eventueel Uw zich binden in het te-
genovergestelde geval aan de bekende Synodebeslui-
ten een daad des geloofs is geweest?

En is het U dan niet een behoefte des harten om
ook met Uw kinderen juist daarover te spreken?

Of vindt U dit met ds Meester „funest voor de op-
voeding der kinderen"?

Wij kunnen het ons voorstellen, dat men zijn kin-
deren graag dezen strijd zou willen besparen. Maar
nu deze strijd er is, en ook zeer reëel er is in het leven
van de kinderen zelf, nu mogen de ouders ook daar-
om niet zwijgen.

We denken aan de moeilijkheden betreffende de
kerkelijke goederen, zooals die op vele plaatsen on-
houdbare toestanden scheppen. En we stellen in ge-
moede de vraag, hoe men het mogelijk acht, dat kin-
deren buiten dezen strijd worden gehouden, als zij met
hun ouders zonder eenige aanwijsbare noodzaak moe-
ten vergaderen in schuren of zalen, omdat het hun
zoo vertrouwde kerkgebouw hun is ontzegd. Zal dit
simpele feit het kind niet moeten overtuigen, dat er
een schier onoverbrugbare kloof gaapt tusschen die
mensen, die in hun kerk vergaderen en hun ouders,
die gaarne zich de weelde van dit kerkgebouw ont-
zeggen?

Zullen ze hun ouders niet bestormen met vragen
over de houding van beide partijen? Vragen, die niet
altijd even gemakkelijk te beantwoorden zijn, daar
inderdaad de ontrooving van de kerkelijke goederen
en het ontzeggen van gebruik van het kerkgebouw
niet licht begrijpelijk te maken is. Een reden te meer,
om de kinderen te wijzen op de geloofsgehoorzaam-
heid, die eigen levenshouding bepaalt en bepalen moet.

De ouders zullen dus niet kunnen en niet mogen
zwijgen. Maar de onderwijzers dan, die op school hun
plaats innemen? Moeten dezen zwijgen, omdat ze ver-
bonden zijn aan een school, waaraan men z.g.n. inter-
kerkelijk samenwerkt? Men kan de vraag ook anders
stellen en dan ligt het antwoord er al in besloten,
n.l.: Moet de kerkelijke verdeeldheid aan zulk een
school, waar men uitgaat van deze verdeeldheid, ook
aan de kinderen blijken?

Doch luisteren we eerst naar de oplossing die —
volgens het verslag — ds Meeter biedt:

„Waar de schoolgaande kinderen, uit gezinnen
tot verschillende kerken behorende, komen, wordt
de eenheid der kerken bevorderd, welke altoos, ook
op schoolgebied, voor oogen moet staan.

De oecumenische gedachte te bevorderen is ook
de taak der gemeente. De kinderen leeren, dat er
nog andere Christenen zijn. Eén Jezus, één God,
één genade, waardoor de mensch zalig kan worden.
Bij het ouder worden komt dan de bede: „Vader,
dat zij allen één zijn".

De Kerk is inderdaad in de afgelopen tijden te
veel op den achtergrond gekomen op de school.
School en Kerk hebben met elkaar te maken en
daarom werke de school naar de Kerk toe, door het
bewust kerkelijk leven der onderwijzers, door van
de Kerk te spreken als van het lichaam van Chris-
tus, door den Zondag te zien als den dag van de
Kerk en iets te toonen van de hunkering van het
geloof naar het: „ut omnes unum sint".

Het gaat wel om een individueele geloofsbelijde-
nis: „Ik geloof.....", maar daarbij ook: „Onze
Vader.....".

De school werke naar de Kerk toe.

Morgen is het Zondag. Waarom wordt de school
gesloten?

Het is de eerste dag der week — de dag van het
lege graf — hierop is de Kerk gebouwd — Zon-
dag, dag van de Kerk. Dan gaan we samen naar
de kerk, geen dag van scheiding, maar we gaan
luisteren naar denzelfden Heer en naar denzelfden
Meester.

De school werke naar de Kerk toe: E Voto
Christi".

We hebben er van afgezien om door spatieëring op
bepaalde woorden bijzondere aandacht te vestigen. Is
alles niet even verbijsterend? Als ouders dit lezen, die
geworsteld hebben met heel de spanning van hun
ziel, om tot klaarheid te komen, wat zij hadden te
doen naar Gods gebod in de kerkelijke situatie, waar-
in zij zich zagen geplaatst, zullen ze dan niet er voor
huiveren hun kinderen toe te vertrouwen aan een
Christelijke school, waar aldus wordt gesproken over
„den Zondag, den dag van de Kerk"?

Hebt U gemerkt, hoe ook in dit verslag weer wordt
gespeeld met Kerk en kerk? Maar begrijpt U het, juist
als U let op dit onderscheid, hoe hier kan worden
uitgesproken: „Dan gaan we samen naar de kerk,
geen dag van scheiding"? Als dit de consequentie is
van interkerkelijke samenwerking op schoolgebied, dat
aldus wordt gesproken tot de kinderen over de kerk,
dan is deze samenwerking eo ipso onaanvaardbaar
geworden. Onaanvaardbaar, wijl in strijd met den
grondslag van elke school, die zich christelijk noemt.

Wanneer men samenwerking zoekt met hen die le-
den zijn van andere kerken, en op den grondslag van
Gods Woord met hen wil samenwerken, dan moet men
uitgaan van de gedachte, dat hun lid zijn van die
andere kerken een daad des geloofs is. Men mag niet
verwachten, dat het lidmaatschap der kerk bij dezul-
ken iets zou zijn, dat niet volstrekt door hen wordt
gesteld onder de tucht van het Woord Gods.

Ook de kinderen op een christelijke school moeten
er wel van doordrongen zijn, dat hun onderwijzer, die
elken dag hen door zijn onderwijs en vermaning heen-
wijst naar Christus, ook zelf in zijn leven niets anders
wenscht te doen, dan te leven naar de Wet Gods.

Men bedenke wel, hoe groote schade men aan de
kinderziel berokkent, als het kind, ziende het kerke-
lijk gescheiden leven bijv. van zijn ouders en zijn on-
derwijzer, tot de overtuiging zou moeten komen, dat
heel de strijd die er gevoerd wordt om de kerk toch
eigenlijk slechts ruzie en persoonlijke veete is.

En zou een kind ooit een andere gedachte kunnen
krijgen, wanneer zijn onderwijzer bijv. behoort tot die
kerkgenootschap, die de ouders van dat kind nood-
zaakt in een schuur te vergaderen, en desondanks
naar het advies van ds Meeter tot zijn kinderen zou
zeggen: „Dan gaan we samen naar de kerk"? Zou
dan het kind niet vragen: „Waarom vergadert U niet
met ons in de schuur"? En zou op deze vraag niet het
eenig juiste antwoord zijn: „Omdat Christus eischt,
dat Zijn kerk zuiver wordt gehouden, en dus allen,
die niet in alles naar Zijn Woord wenschen te leven,
niet met Zijn kerk kunnen mede vergaderen"?

Dan worden onderwijzer en kind op dit oogenblik
geplaatst voor den eisch der gehoorzaamheid, „dat
men wel naarstiglijk en met goede voorzichtigheid,
uit den Woorden Gods, behoort te onderscheiden, wel-
ke de ware kerk zij". Dan onderwerpt zich de onder-
wijzer aan het vierde gebod, dat naar de verklaring
in den 38sten Zondag eischt, dat met ons komen tot
de gemeente Gods op den Zondag (eerstelijk) in over-
eenstemming moeten zijn al onze daden op elken
dag van ons leven (ten andere), dus ook onze woorden
ter onderwijzing van anderen gesproken. Dan verstaat
het kind, hoe welbewuste keuze hier onvermijdelijk is.

Wie hierop let, zal nimmer gedoogen, dat op school
bij samenwerking van leden van verschillende kerken
de nood der kerkelijke gedeeldheid wordt verheime-
lijkt.

Daarom dient in den grondslag ook, zoo nauwkeurig
als bij de gebrokenheid der werkelijke basis mogelijk
is, omschreven te worden, in hoeverre verdeeldheid
van belijden bij de samenwerkenden te constateeren
is. Deze formuleering zal tevens een voortdurende
prikkel zijn metterdaad de eenheid der kerk te be-
trachten, als men van mening is, dat de geconsta-
teerde verschillen niet mogen leiden tot verscheuring
der kerk.

Aan den anderen kant zal men, ziende den nood
der kinderen, in de kerkelijke situatie met name van
deze dagen, des te meer als lid der kerk van Chris-
tus er voor waken, dat in de kerk niet gescheiden
wordt, hetgeen Christus niet scheidt, opdat ook op
de scholen weer de eenig zuivere en levenskrachtige
grondslag kan worden gehandhaafd van het Woord
naar de Drie Formuleren van Eenigheid.

Kampen.

H. M. MULDER.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

de volkspartij voor vrijheid en democratie.

De oprichting van de nieuwe volkspartij voor vrij-
heid en democratie heeft ons er niet van kunnen over-
tuigen, dat er nog kracht in het twintigste eeuwse
liberalisme zit. Dezelfde leuzen van samenwerking en
eenheid, van Christendom ondanks en boven geloofs-
verdeeldheid, die wij — met eenige nuanceering —
reeds vanuit het synodocratische kamp kennen, ken-
merken de jongste verklaringen van mr Stikker en
mr Oud.

Nadat mr Oud voor de radio had verklaard, dat het verkeerd was, te zeggen dat politiek en godsdienst niets met elkaar te maken hebben, haastte hij zich hierbij te voegen, dat niettemin personen van verschillend godsdienstig geloof best dezelfde politieke verlangens konden hebben. Voor degenen, die te goeder trouw nog niet vermoeden wat zulks uit den mond van mr Oud beteekent, zij nog vermeld, dat mr Oud eindigde met de verklaring van een orthodoxen Jood aan te halen, die gezegd zou hebben, dat hij in politiek opzicht een Christen was. (Het schijnt dat deze Jood in de meening heeft verkeerd, dat het Koningschap van Christus geen essentieel element in de christelijke politiek behoeft te beteekenen.) In ieder geval lag deze verklaring — zoo vervolgde mr Oud met instemming — geheel in de lijn van Thorbecke's Christendom boven geloofsverdeeldheid. Naar aanleiding van het ontwerp-program Stikker—Oud, verscheen in de Nw. Courant (Vrijh.) een serie fundamentele artikelen, waarin gezegd werd, dat uitgangspunt bij de beschouwingen was geweest, dat Nederland een „christelijke natie“ was, doch dat dit „christelijk zijn“ niet bepaald werd door „kerkelijke groepen“ of „bepaalde kerkelijke confessies“, doch dat hierbij ook een bindend element aanwezig is, dat wordt aanvaard door „algemeen religieuze“, en „zelfs door hen, die zich in zekere mate agnostici achten“.¹⁾

Het positieve element van de uiteenzettingen van zoowel mr Stikker als van mr Oud betrof weer een lofrede op de „vrijheid“. Waarop die „vrijheid“ echter is gericht, is niet te ontwarren. Mr Stikker verklaarde, dat hij zou verdedigen „de vrijheid van den mensch, die naar zijn aard bestemd is om in de gemeenschap in vrijheid te leven“. En mr Oud verklaarde, dat „de gebondenheid in de gemeenschap aan de vrijheid van anderen is de onmisbare voorwaarde, om de vrijheid te genieten“. De beteekenis van deze „vrijheid“ is al even duister als de „sovereiniteit in eigen kring“, waarop men zich soms wil beroepen.

Toch is het niet nodig, zijn liefde voor de vrijheid in zulk een waas van geheimzinnigheid, die de niet-ingewijde niet kan begrijpen, te hullen. De H. Schrift toont duidelijk, dat ledere vrijheid slechts voortkomt uit het gebonden zijn aan God of gezocht wordt in het gebonden zijn aan de ongerechtigheid. Paulus teekent de vrijgemaakten der zonde als dienstknechten der gerechtigheid, en omgekeerd ook hen die zich vrijgemaakt hebben van de gerechtigheid als dienstknechten der zonde (Rom. VI, 18—20). Het was daarom wel duidelijk geweest, als de leiders van de nieuwe partij even precies hadden gezegd, wat zij met hun vrijheid wenschten te doen. Want wij vreezen nu eenmaal — en mr Oud zal zich hierover toch niet behoeven te verwonderen — dat de vrijheid die hij en zijn vrienden voorstaan, puur libertijnsch is. Vrijheidspartijen waren er al in den tijd van de Graeken, en predikten in de Renaissance van Italië en Vlaanderen het revolutionaire verzet. Maar met de Reformatie hadden die partijen niets te maken. Zij wenschten niet de vrijheid om in den Naam van Christus te blijven leven, maar wenschten rechten en voordeelen te verkrijgen, desnoods met geweld.²⁾

Na de Reformatie ging dit libertijnsche vrijheidsstreven, na een kortstondig bondgenootschap tegen Rome, zelfs antithetisch tegen de Reformatie optreden. Het was de oligarchie van Johan de Witt, die zich Vrijheidspartij noemde.³⁾ De Wittiaansche publicist Pieter de la Court (op wien de scribent uit de Nw. Crt. zich weer beroept), schrijver van *Interest van Holland ofte gronden van Holland's welvaren*, wees op den samenhang tusschen de consciëntievrijheid en de vrijheid om naar eigen inzicht den kost te verdienen. Ten slotte trok Adam Smith, de vader der liberale economie, de lijn door, en poneerde den bekenden regel: De mensch zoekt zijn eigenbelang, ieder kent zijn eigenbelang het best, en ieder kan zijn eigenbelang het best op zijn eigen wijze nastreven.⁴⁾ Daarmee kon de bleek abstractie van den *homo economicus*⁵⁾ zijn intrede doen, en eerst de economie, daarna de politiek beheerschen.

Voor deze libertijnsche vrijheid, die meer en meer het kenmerk van de Westersche samenleving wordt, n.l. de vrijheid om te genieten, hebben wij weinig waardeering. Zij blijft ons volk uitleveren aan pretjes en verzetjes, maar van een roep om te arbeiden in dienst van God, waardoor ons volk opnieuw zou kunnen worden gestaald, is geen sprake.

Daarom verbaast het ons, dat mr Stikker en mr Oud in de antirevolutionaire pers zoo'n vriendelijk commentaar kregen. „Trouw“ gaf van de oprichtingsvergadering van de nieuwe partij een verslag met een

kop van drie kolommen op blz. 2; de Nieuwe Courant gaf slechts een twekolomskop op blz. 1, terwijl de Nederlander (die thans onder Lunshof staat) met een korte mededeeling van enkele regels volstond. Merkwaardig was ook, dat het uitvoerige Trouw-verslag het belangrijkste had weggelaten, de verklaring van mr Stikker n.l., dat ook „tal van kerkelijke menschen“ tot zijn nieuwe partij waren toetreden. Het zou werkelijk interessant zijn, te weten, wie deze „kerkelijke menschen“ waren. Maar het is wel te verstaan, als men juist zoo opgetogen over de interkerkelijkheid van de politiek heeft getuigd, dat verschillende trouwe volgelingen nu ook den volgende stap doen en de „Christendom boven geloofsverdeeldheid“ politiek van Thorbecke gaan aanhangen.

De kritiek in „Trouw“ was zeer mild, in tegenstelling met de kritiek in „De Nederlander“, die overvloedig was.⁶⁾ De kroon werd echter gespannen door mr Jonker in „Nieuw Nederland“, die zoo opgetogen was over het beweerde christelijke karakter van de nieuwe partij, dat hij verklaarde dat een samenwerking van de partij Stikker-Oud met „de beide orthodox-protestantsche partijen“ nu te meer mogelijk, „ja zelfs geboden“ is. En wel — „met erkenning en waardeering voor elkaar bij alle overeenstemming, toch ook verscheiden levensbeschouwing“. De toekomst wordt echter nog schooner, want: „Wanneer men zoo elkaar in geleidelijke samenwerking leert verstaan en waardeeren, kan tevens de begeerte groeien tot hechtere samenwerking“. De noodzaak hiertoe is er, reeds lang. Wil het protestantisme den invloed en de achting behouden, waarop het door zijn grooten inhoud en historische betekenis voor ons volk — nog — recht heeft, dan zal het, zijn jammerlijke gedeeldheid als een zonde belevend, tot verantwoorde eenwording moeten komen.⁷⁾

Wij kunnen ons nu wel zoo ongeveer voorstellen, waar het met de eenheid naar toe gaat. Jammer, dat men in A.R. kringen de blijkbaar verouderde gewoonte van het geven van Schriftbewijs voor zijn stellingen heeft afgeleerd. Men zij gewaarschuwd! Het verschil tusschen synodaal en liberaal is slechts graduëel.

A. J. VERBRUGH.

- ¹⁾ Echter meer overvloedig dan schriftuurlijk.
²⁾ Nieuw Nederland, 30 Jan. 1948, 3. Spat. van mij.

NOG IETS OVER HET CONGRES.

De belangstelling voor het congres is ver boven alle verwachting groot.

Het aantal inschrijvingen nadert reeds de duizend. Dat is prachtig. Maar vergt zeer veel tijd en kracht voor de goede organisatie.

Daarom lette men vooral op het volgende:

1e. Verzending van referaten en toegangskaarten geschiedt alleen aan hen, die het inschrijvingsbedrag gireerden. Wie zich alleen per brief aanmeldde hoort en ontvangt dus niets.

2e. Voor logies correspondeere men uitsluitend met de Amersfoortsche Commissie, adres C. de Jong, Dollardstraat 136.

3e. Willen ook de leden van het Werk comité zich per giro opgeven? Ter vereenvoudiging van de administratie wordt alles van de girobiljetten af geadministreerd.

4e. Men denke er om, dat in verband met de plaatsruimte niemand zonder toegangskaart tot de vergaderingen kan worden toegelaten.

5e. Er zijn drie girobiljetten binnen gekomen waarvan de adresseering niet klopt. Het zijn die van: H. van Eeken, Radboudstr. 23, Kampen; E. Bosma, Zuiderweg 2, Kampen; J. van Milligen, Rotterdam. Willen deze heeren (?) hun precies adres opgeven aan den Heer J. Bos, Broederweg 15, Kampen?

BOEKBESPREKING

Anna Mertens: „Voorspel“ — Baarn, Bosch & Keuning N.V. Prijs f2.50.

Zelden is een motto met meer recht gebruikt, dan Anna Mertens het deed, toen zij een couplet van Boukens' Liederen van Isoude aanhaalde:

Mijn handen beelden te vergaren
Al wat daar nog van mij verbleef.....

Deze kleine, mooie bundel gedichten, spreekt van een nameloos lijden om den geliefde, die ging. Voor haar bleef over de herinnering en krampachtig houdt zij die vast, als een schat, die zij zich nooit zal laten ontrooven.

Men zou deze liederen eentonig kunnen noemen, daar zij alle hetzelfde thema hebben; de stemmen echter zijn zeer gevarieerd. Haar taal is van een duistert gloed doortrokken, vol van ingehouden kracht, die soms uitbreekt in schrillen angst. Het doorgaans zacht golvend rythme, dat gelaten meedeint op het metrum, wordt dan heftig bewogen, om dan breed uit te vloeien in een verlossende gedachte.

Een zevental liederen opent den bundel, o.a. het mooie „Valse triste“ en „Sotto voce“. Een vijftal vertalingen besluit het. Ingebed tusschen deze eigen

verzen vol smart en de vertaalde klachten van hen, die eenzaam waren in hun leed, liggen de sonnetten. Hierin spreekt de dichteres het zuiverst haar bedoeling uit, misschien het best in sonnet XXI:

Wond, die ik draag, 'k bezweer u heel u niet.
Zij is iemand, die weigert getrouwt te worden; heftig verzet zij zich tegen het helende vergeten, zij vraagt om het zwaard dat door haar hart gaat, „dat mij beliet den sluimer en de lichte vreugde“; vechten wil ze, want als ze vlucht, is haar liefde den dood waard.

Deze houding is haar kracht, maar tevens haar zwakte. Haar vers wordt er geladen door, maar zij sluit zich bewust af van God en menschen. Het is jammer, dat een christelijke dichteres zoo weinig religieus zich uit. Dit zich vastklemmen aan eigen leed, het bijna wellustig koesteren der smart, heeft meer dan een trek gemeen met Feith's sentimentalisme, waarin het zuivere gevoel zich dreigt op te lossen in een pantheistische Weltschmerz.

Blijkbaar is de dichteres zich — gelukkig — bewust van dit gevaar. Haar paradoxale *k' a c h t*, dat den bundel opent, begint met: Heer, help mij, want er is geen nood..... en eindigt met de verzen:

Heer, zie mij aan in dezen nood:
Dit is de ellendigste aller zonden.
Dit de verschrikkelijkste dood:
Ik zoek mijn hart, tot Gij het hebt gevonden.

De titel *Voorspel* moge een profetie zijn in zoo verre, dat zij hierin heeft uitgezongen wat van haar hart moest, om haar ruimte te geven voor haar eigenlijke lied, waarin zij zich opent vertikaal en horizontaal, voor de menschen en bovenal voor God. Haar *Voorspel* doet veel verwachten, want Anna Mertens is stellig een dichteres; dat toonde haar welluidend *Voorspel*.

Einar Wallquist: „Ver van de grote weg“. — Baarn, Bosch & Keuning N.V. Geb. f4.90.

Dit boek is uit het Zweedsch vertaald, maar het is anders dan vroegere vertalingen, die moesten leven van de romantiek der verte. Ook hier oneindige sneeuwvelden, barre eenzaamheid, haast nooit betreden wouden, vreemde menschen en wonderlijke zeden. Want het verplaatst den lezer naar de Noordelijke provincie van Zweden, het gebied boven den poolcirkel, waar de Lappen wonen met hun rendieren. Het gaat echter niet over het romantische van dit oord van ijs en sneeuw, integendeel, de schrijver, arts in een quarantaine kamp hoog in het Noorden, vertelt hoe de natuur hem juist haast onoverkomelijke moeilijkheden in den weg legt bij het bezoeken van zijn patiënten. Haast, niet geheel onoverkomelijk, dank zij het vliegtuig dat dikwijls uitkomst bracht.

Hij weet gezellig, soms humoristisch te vertellen van de menschen met hun gebreken en kwalen, want hij is arts; maar ook van hun liefde voor anderen, hun medeleven met de vreemdelingen, die door den oorlog naar hun veilige woningen gedreven worden. In het neutrale Zweden, daar in de poolzone, vinden duizenden uit concentratiekampen ontvluchte stumper een gastvrij onthaal. Polen en Russen, Serven, Tsjechen, Belgen en Nederlanders door Hitler's waanzinnige deportatie-zucht uit hun land verdreven, ontmoeten elkaar als vrije mannen in Lapland, waarvan ze vroeger den naam nauwelijks kenden.

Onopgesmukte verhalen zijn het, die een apart beeld geven van de nameloze ellende, die de oorlog bracht over Europa. Een beeld niet van bloed en vuur, maar van erbarmen en christelijke naastenliefde. Eenvoudig, maar treffend zijn de verschillende verhalen beschreven, vol ontroering ook over de ontembare zucht naar het leven.

Vreugde en tragiek wisselen elkaar af bij den strijd om het leven in een land van doodsche eenzaamheid. Daarom is dit boek, dat toch grotendeels een oorlogsboek is, zoo geheel anders dan de meeste oorlogsliteratuur, omdat hier niet de haat, doch de liefde het hoofdmotief vormt.

Hoewel de schrijver gelegenheid te over had de lezers in een romantische sfeer te brengen, doet hij dit nergens. Het aantrekkelijke is juist de eenvoud waarmee hij de treffendste bijzonderheden vermeldt, de warme menselijkheid die hij opmerkt in dit land van barre kou. Het is een boek, dat met genoegen gelezen zal worden.

H. S.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Het heeft mij verheugd, dat steeds weer op politieke vergaderingen der A.R. partij, inzonderheid tot de jongeren wordt gezegd: gij moet Groen bestudeeren.

Soms komt het mij voor, dat de ouderen het nog meer noodig hebben, zoodat wij wel mogen wenschen, dat er door heel de partij heen een vurige ijver moge komen voor de studie, vooral van de oude papieren der partij.

¹⁾ De radiorede dateert van 27 Jan. 1948 over den A.V.R.O.-zender. Geciteerd wordt de Nieuwe Courant, Den Haag, „Om het vrije staatsburgerschap“ III, 22—31 Dec. 1947.

²⁾ B.v. bij H. Brugmans, de Middeleeuwen, Wereldbibl., z.j., 158; J. Pirenne, Grands Courants de l'Hist., Universelle II, Neuchâtel, 1946, 181, 193.

³⁾ G. Groen v. Prinsterer, Gesch. v. h. Vad., I, 312, 318, 341.

⁴⁾ N. G. Pierson, Leerb. d. Staatshuishk., I, 19.

⁵⁾ Uitgangspunt van de liberale economie is de *homo economicus*, d.i. de mensch, die alleen zijn voordeel en genot zoekt. Zie b.v. H. W. C. Bordewijk, Grondbeg. Economie, Groningen, 1939, 14, 15. Ook op de staatsbeschouwing was dat van invloed. Ondubbelzinnig bij: C. A. Verryn Stuart, Grondbeg. Volkshuishk., Haarlem, 1939, 325; zie ook 23.